

A close-up portrait of Kaija Saariaho, a woman with curly reddish-brown hair, looking slightly to the side with a gentle smile. She is wearing a bright orange jacket and a colorful floral scarf with shades of red, pink, green, and yellow. The background is a soft-focus green, suggesting an outdoor setting.

ONDINE

Kaija Saariaho

TRIOS

DANN • FREUND • HAKKILA • HELASVUO
JODELET • KARTTUNEN • KOVACIC

KAIJA SAARIAHO (1952)

- 1 **Mirage** (2007; chamber version) for soprano, cello and piano **15'17**

Pia Freund, Anssi Karttunen, Tuija Hakkila

- Cloud Trio** (2009) for violin, viola and cello **16'12**

- 2 I. Calmo, meditato 3'01
3 II. Sempre dolce, ma energico, sempre a tempo 3'46
4 III. Sempre energico 2'34
5 IV. Tranquillo ma sempre molto espressivo 6'50

Zebra Trio: Ernst Kovacic, Steven Dann, Anssi Karttunen

- 6 **Cendres** (1998) for alto flute, cello and piano **9'57**

Mikael Helasvuo, Anssi Karttunen, Tuija Hakkila

- Je sens un deuxième coeur** (2003) for viola, cello and piano **19'07**

- 7 I. Je dévoile ma peau 4'21
8 II. Ouvre-moi, vite! 2'16
9 III. Dans le rêve, elle l'attendait 4'10
10 IV. Il faut que j'entre 2'34
11 V. Je sens un deuxième coeur qui bat tout près du mien 5'45

Steven Dann, Anssi Karttunen, Tuija Hakkila

	Serenatas (2008) for percussion, cello and piano	16'03
12	Delicato	2'49
13	Agitato	3'13
14	Dolce	1'22
15	Languido	5'41
16	Misterioso	2'56

Florent Jodelet, Anssi Karttunen, Tuija Hakkila

STEVEN DANN, viola

PIA FREUND, soprano

TUIJA HAKKILA, piano

MIKAEL HELASVUO, alto flute

FLORENT JODELET, percussion

ANSSI KARTTUNEN, cello

ERNST KOVACIC, violin

In the programme note for her string trio piece *Cloud Trio*, Kaija Saariaho (b. 1952) discusses how she came about the title of the work, recalling her impressions of the French Alps and the cloud formations drifting over the mountains. She noted that she had once again realised how appropriate a metaphor an element of nature such as a cloud can be: always recognisable yet always different in appearance and rich in detail.

It is unarguably an apt metaphor for artistic creativity, and especially fitting in Saariaho's case. Contemplating clouds reflects her penchant for seeking inspiration in extra-musical sources – whether natural elements or other branches of the arts such as literature or visual arts. But the cloud metaphor may also be applied to her music in general: always recognisable yet always different in appearance and rich in detail.

Saariaho's idiom has developed from her early mural-like slowly shifting sound surfaces towards a more potent dramaturgical approach with more focus on melody and rhythm, while retaining certain key features such as, most obviously, her profuse and nuanced use of tonal colour. Her musical language is always identifiable in any of her works, regardless of its place in her stylistic progression, its scoring or its scope. Her international reputation rests principally on her operas *L'amour de loin* (Salzburg 2000), *Adriana Mater* (Paris 2006) and *Émilie* (Lyon 2010) and her oratorio *La Passion de Simone* (2006), but her output also includes orchestral music, concertos, vocal works and chamber music.

It is wholly consistent with Saariaho's personality as a composer that her output has grown almost organically. There are significant aesthetic and expressive similarities between her works, and sometimes even direct connections on the level of the musical material. She has sometimes rescored works for different ensembles, adapted and renamed new versions of earlier works – different yet recognisably similar – and fashioned material from an earlier work into a completely new one.

The trios on this disc are linked in a number of ways to Saariaho's earlier output and to each other. There is a parallel version of an orchestral work, while some pieces share a more loosely defined kinship with other pieces of hers. The trios are scored for a variety of instruments, but their connecting element is the cello, which apart from the flute is Saariaho's favourite instrument, specifically when played by Anssi Karttunen. Four of the trios include a piano, here played by Tuija Hakkila, another of Saariaho's trusted performers. Indeed, close co-operation with a handful of musicians is a key feature of Saariaho's composing career. Nevertheless, regardless of the ensemble

and the performers, all of the works on this disc share a rich world of colour and a powerful emotional charge, passing through lyrical meditation, mysterious dreaming and incisive outbursts in turn.

Mirage (2007) is a work for soprano and cello of which Saariaho completed two versions in parallel, one with orchestral accompaniment and the other with piano. The orchestral version emerged earlier, being premiered by Karita Mattila and Anssi Karttunen in Paris in March 2008. The trio version was premiered by Pia Freund, Anssi Karttunen and Tuija Hakkila at the Les Arcs festival in France in summer 2010. This version is dedicated to these performers.

Mirage is based on fragments of spells uttered in a trance by Maria Sabina, a Mexican shaman and healer. The words reflect Sabina's visions of states of being that may be interpreted as an ecstatic search for identity. The soprano and cello explore the text in their own parallel ways, often intertwining. In the orchestral version, they are obviously treated as solo instruments, but in the trio version they engage in a chamber-music dialogue with the piano, which assumes the function of the orchestra yet is closer to the soprano and cello.

Cloud Trio (2009) was inspired by the constantly changing shapes of cloud formations. In technical terms, the texture of the work is derived from the sound potential of three closely related instruments. In writing this work, Saariaho was surprised to discover how different it was to write for a string trio as compared to a string quartet. Each instrument has its own nature, and in a trio they are more sensitive and more exposed than in a quartet. Saariaho emphasised this by giving the instruments very different roles: according to her description, the violin is an echo or a reflection, the viola creates new clouds to join the earlier ones, and the cello usually mirrors the lines of the upper instruments.

Cloud Trio is cast in four movements which trace a single soaring arc. It opens with a tranquil meditation that is joined in the second movement by a rhythmic pulsation yet remains sensitive in nature. The third movement features a series of powerful, often punchy crescendos emerging from silence, and the extensive concluding movement descends into a gently breathing sonority underpinning expressive, sometimes glowingly passionate melodic lines.

Cendres is the oldest work on this disc. It was completed in 1998, but its roots go back to the original source of its basic musical material, ...à la fumée (1990) for alto flute, cello and orchestra. *Cendres*, however, is not a revamp of an earlier work but a completely new creation based on existing material. For a start, it is only half as long as its predecessor. Also, instead of two soloists and orchestra we have here three equal partners. It is also similar in conception to *Cloud Trio*, although instead of three instruments in the same family *Cendres* explores three very different instruments – their differences and their similarities.

Cendres emerges from the threshold of silence and grows into a relatively static piece of music which in its details is nevertheless highly vibrant. The texture involves bringing the alto flute, cello and piano as close to one another in terms of sonority as possible on the one hand and exploring their most natural and idiomatic character on the other. As Saariaho notes, between these two extremes there is an endless continuum of more or less homogeneous musical situations.

Je sens un deuxième cœur was completed in 2003, while Saariaho was working on her opera *Adriana Mater*, and indeed its title is a quote from the opera, as are the titles of its five movements. Her original intention was to create musical portraits of the four characters in the opera, but when she began to adapt the material for viola, cello and piano – a darker version of the traditional piano trio – the music began to distance itself from the opera.

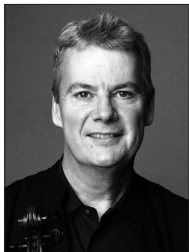
The work is a suite in five movements. 'Je dévoile ma peau' opens with a tranquil meditation and grows to a rich sonority towards its end. The second movement 'Ouvre-moi, vite!' and fourth movement 'Il faut que j'entre' reflect the dimension of physical violence which is an important element in the opera; in this trio, according to Saariaho, this dimension translates into an exploration of instrumental energy. In both of these movements, the aggressive tone is almost overwhelming, with pounding rhythms and anguished, obsessively repeated motifs. This is some of the fiercest music that Saariaho has ever written. Between these two is the slower yet still menacing and sombre colour study 'Dans le rêve, elle l'attendait'. The concluding movement, which lends its title to the work as a whole, balances the arc beautifully, conjuring up the sensation of a pregnant mother being aware of two hearts beating in the same body.

Suites of complementary and contrasting movements have become a common occurrence in Saariaho's output in the 2000s. A case in point is ***Serenatas*** (2008) for percussion, cello and piano, although with a slight twist: its five movements may be performed in any order the musicians prefer. The basic material of the work is related to that of two earlier works, *Mirage* and the cello concerto *Notes on Light* (2006).

On this disc, the work opens with the sensitive and fragile 'Delicato', an almost minimalist piece of music based on a single pulsating rhythm. 'Agitato' is the most intense of the movements, a swirl of melodic fragments and incisive sounds balanced by the melancholy 'Dolce'. This is followed here by the most extensive movement in the suite, the intensely moody 'Languido', and the performance concludes with 'Misterioso'.

Kimmo Korhonen

Translation: Jaakko Mäntyjärvi

STEVEN DANN

PIA FREUND

TUIJA HAKKILA

MIKAEL HELASVUO

FLORENT JODELET

ANSSI KARTTUNEN

ERNST KOVACIC

Kun Kaija Saariaho (s. 1952) jousitriolle säveltämänsä *Cloud Trion* teosesittelyssä pohdiskeli teoksen nimen taustaa, hän palasi ajatuksissaan Ranskan Alpeille ja vuorten yllä leijuviin pilvimuodostelmiin. Hän kertoo tajunneensa silloin jälleen kerran, miten osuva metafora pilvien kaltainen luonnonelementti voi olla: sen muoto on aina tunnistettava mutta silti aina ilmiänsultaan vaihteleva ja yksityiskohdiltaan rikas.

Kieltämättä osuva metafora taiteelliselle työlle ja aivan erityisen osuva juuri Saariahon itsensä tapauksessa. Ajatuksen kääntyminen pilviin heijastaa sitä, miten hän hakee mieluusti innoitusta puhtaasta musiikin ulkopuolelta, paitsi erilaisista luonnonilmiöistä myös esimerkiksi kirjallisuudesta tai kuvataiteista. Mutta pilvi-metaforan voi kokea syvemminkin hänen säveltäjäyytensä kuvana. Saariaho musiikki on aina tunnistettavaa mutta silti aina ilmiänsultaan vaihtelevaa ja yksityiskohdiltaan rikkasta.

Saariahon musiikki on kehittynyt uran alkupuolen usein hitaina sointipintoina hahmottuvasta maalauksellisuudesta kohti voimakasilmisempää dramaturgiaa, jossa melodinen ja rytminen elementti ovat saaneet keskeisemmän roolin. On kuitenkin myös pysyviä ilmiöitä, niistä ilmeisimpänä ylenpalttisen runsaat ja sävykkäät sointivärit. Saariahon sävelkielen tunnistettavuus läpäisee paitsi hänen uransa eri kehitysvaiheet myös erilaiset kokoonpanot ja eri mittakaavaan kirjoitetut teokset. Hänen kansainvälisen maineensa merkittävimpiä rakentajia ovat olleet oopperat *L'amour de loin* (Salzburg 2000), *Adriana Mater* (Pariisi 2006) ja *Émilie* (Lyon 2010) sekä oratorio *La Passion de Simone* (2006), joiden lisäksi hän on säveltänyt orkesterimusiikkia, konserttoja, vokaaliteoksia ja kamarimusiikkia.

Saariahon säveltäjäkuvaan sopii luontevasti se, että hänen tuotantonsa on laajentunut lähes orgaanisen kasvuston tapaan. Teosten välillä on paitsi yleisemmin esteettisiä ja ilmaisullisia yhteyksiä myös suoraa materiaalin tasolla ilmenevää sukulaisuutta. Joskus Saariaho on tehnyt teoksistaan vaihtoehtoisia versioita erilaisille kokoonpanoille, joskus uusi versio on jo irtaantunut alkuteoksesta mutta säilyttänyt vielä tunnistettavuutensa ja joskus aiemman teoksen materiaali on muuntunut jo aivan uudeksi teokseksi.

Tämänkin levyn triosävellykset kytkeytyvät monin säikein Saariahon muuhun tuotantoon ja osin myös toisiinsa. Mukana on yksi suora rinnakkaisversio teoksesta, joka on olemassa myös orkesteriversiona, minkä lisäksi muutamassa teoksessa materiaalia on ammennettu vapaammin muista teoksista. Triojen kokoonpanot vaihtelevat, mutta yhdistävänä tekijänä on sello, joka on huilun ohella Saariahon lempisoitin, tarkemmin sanottuna nimenomaan Anssi Karttusen sello. Piano on mukana neljässä teoksessa, ja sen ääressä on Tuija Hakkila, hänkin yksi Saariahon luotetuista

muusikoista. Ylipäättään tiivis yhteistyö muutamien valittujen muusikoiden kanssa on ollut ominaista Saariahon säveltäjäntyölle. Mutta olipa kokoonpano mikä tahansa, levyn kaikille teoksille on ominaista rikas värimaailma ja vahvasti välittyvä tunnelataus, vuoroin lyyrisesti mietiskelevä, salaperäisen unenomainen tai raastaviin purkauksiin kärjistyvä.

Mirage (2007) valmistui rinnakkain kahtena versiona: toisessa sopraanon ja sellon rinnalla on orkesteri, toisessa piano. Orkesteriversio pääsi esiin aiemmin, Pariisissa maaliskuussa 2008, jolloin solisteina olivat Karita Mattila ja Anssi Karttunen. Trio-version kantaesittivät kesällä 2010 Ranskassa Les Arcs-festivaaleilla Pia Freund, Anssi Karttunen ja Tuija Hakkila, joille trio-versio on myös omistettu.

Mirage perustuu katkelmaan meksikolaisen shamaanin ja parantajan Maria Sabinan transsissa esittämistä loitsuista. Sanoissa toistuvat Sabinan kuvitelmat erilaisista olomuodoista, jotka voi tulkita hurmioituneen identiteetin etsinnän ilmentyminä. Sopraano ja sello ovat teoksessa rinnakkaisia elementtejä, jotka avaavat tekstiä omilla keinoillaan, usein toisiinsa kietoutuen. Orkesteriversiossa niiden solistinen asema on selvä, mutta trio-versiossa teos saa uudenlaisen kamarimusiikillisen laulun ilmeen, jossa piano omaksuu tavallaan orkesterin roolin mutta on samalla lähempänä sopraanoa ja selloa.

Cloud Triossa (2009) Saariahoa innoittivat alati elävien pilvimuodostelmien antamat virikkeet. Sävellysteknisesti lähtökohtana olivat kolmen samaan soitinperheeseen kuuluvan jousisoittimen asettamat mahdollisuudet. Sävellystyön aikana Saariaho yllättyi siitä, miten erilaista oli kirjoittaa jousitriolle kuin –kvartetille. Jokaisella soittimella on oma erityinen luonteensa, joka nousee soinniltaan herkemmissä ja paljaammassa triossa selvästi esiin. Saariaho on korostanut tätä antamalle soittimille erilaisia tehtäviä: viulu pyrkii hänen mukaansa toimimaan kaikuna tai heijastuksena, alttoviulu luo uusia pilviä olemassa olevien rinnalle ja sello on usein ylempien linjojen varjona.

Cloud Trio rakentuu neljän osan sarjaksi, josta rakentuu kokonaisuudessa laajamuotoinen kaarros. Teos alkaa avausosan rauhallisista ja mietiskelevistä tunnelmista, saa toisessa osassa selkärangakseen tasaisen rytmisen sykkeen mutta ei silti kadota herkkyyttään, tiivistyy kolmannessa osassa hiljaisuudesta esiin kasvavien crescendojen rajuiksi ja usein rytmisesti iskeviksi aalloiksi ja kääntyy muita laajemmassa päätösosassa rauhallisesti hengittävään soinnillisuuteen, josta nousee esiin ilmaisuvoimaisia, jopa tunteikkaan hehkuvia melodialinjoja.

Cendres on vanhin levyn teoksista. Se valmistui vuonna 1998, mutta sen juuret ulottuvat altttohuilulle sellolle ja orkesterille sävellettyyn teokseen ...à la fumée (1990), johon teoksen perusmateriaali palautuu. Kuitenkaan kyseessä ei ole mikään uusi versio vanhemmasta teoksesta vaan uusi teos, joka esimerkiksi kestoltaan on vain puolet ...à la fuméesta. Myös aiemman teoksen kahdesta solistista ja orkesterista rakentuva asetelma on vaihtunut kolmeen tasavertaiseen kamarimusiikilliseen toimijaan. Toisaalta *Cendres'n* lähtökohtia voi verrata *Cloud Trioon*. Siinä missä jousitriossa Saariaho etsi erilaisuuksia kolmen saman soitinperheen edustajan väliltä, hän tutkii tässä kolmen erilaisen soittimen suhteita, sekä niiden erilaisuutta että mahdollisuutta samanlaisuuteen.

Cendres kasvaa esiin äänikynnyksen rajoilta ja hahmottuu kokonaiskuvassa suhteellisen staattiseksi mutta yksityiskohtien tasolla hyvinkin eläväiseksi musiikiksi. Soittimellisessa asetelmassa yhtä ääripäätä edustaa pyrkimys tuoda alttohuilu, sello ja piano kaikin tavoin mahdollisimman lähelle toisiaan, toista se että antaa jokaisen esiintyä mahdollisimman luonteenomaisella, idiomaattisella tavalla. Näiden ääripäiden välissä on Saariahon mukaan rajaton määrä mahdollisuuksia enemmän tai vähemmän homogeenisiiin musiikillisiin tilanteisiin.

Je sens un deuxième coeur valmistui vuonna 2003, kesken *Adriana Materin* säveltämisen. Teoksen otsikko – suomeksi ”Tunnen toisen sydämen” – on otettu suoraan oopperasta, samoin viiden osan otsikot. Alun perin Saariahon tarkoituksena oli tehdä musiikilliset muutokuvat oopperan neljästä solistista, mutta kun hän ryhtyi muokkaamaan materiaalia alttoviulun, sellon ja pianon triolle, eräänlaiselle perinteisen pianotrion tummennetulle versiolle, teoksen musiikki alkoi etääntyä oopperasta.

Teoksesta rakentuu viisiosainen sarjamainen kokonaisuus. Avausosa *Je dévoile ma peau* (Paljastan ruumiini) alkaa rauhallisena mietiskelynä ja kasvaa osan loppupuolen muhkeisiin sointeihin. Seuraavana oleva *Ouvre-moi, vite!* (Avaudu minulle) sekä neljäntenä oleva *Il faut que j'entre* (Päästä minut sisään) heijastavat oopperassa keskeistä fyysisen väkivallan ulottuvuutta, joka on triossa muuttunut Saariahon mukaan tutkielmiksi instrumentaalisesta energiasta. Molemmissa osissa aggressiivinen pohjavire on suorastaan päälletunkeva ja tulee esiin hakkaavissa rytmeissä ja tuskaisesti valittavissa, paikoin pakkomielteisesti toistuvissa aiheissa. Osat lukeutuvatkin koko Saariahon tuotannon rajuimpaan musiikkiin. Näiden kahden osan välissä on hidasliikkeinen mutta silti uhkaavia ja synkkiäkin sävyjä huokuva väritutkielma *Dans le rêve, elle l'attendait* (Unessaan hän odotti). Kauniisti kokonaisuutta tasapainottava päätösosa on antanut nimensä koko teokselle, ja

siinä yhtenä ajatuksena on ollut raskaana olevan äidin tietoisuus kahden sisällään sykkivän sydämen päällekkäisistä rytmeistä.

Toisiaan täydentävistä ja materiaaliaan eri näkökulmista valottavista osista rakentuvat sarjat ovat 2000-luvulla muodostuneet yhdeksi Saariahon tuotannon tunnusomaisista muotoratkaisuista. Sitä edustaa myös lyömäsoittimille, sellolle ja pianolle sävelletty *Serenatas* (2008), kuitenkin sillä poikkeamalla tavanomaisesta, että teoksen viisi osa esitetään muusikoiden valitsemassa järjestyksessä. Teoksen perusmateriaali liittyy kahteen hiukan aiempaan teokseen, *Mirageen* sekä sellokonserttoon *Notes on Light* (2006).

Tällä levyllä kuultavalla versiolla avausosana on herkän hauras Delicato, joka rakentuu lähes minimalistiseen tapaan läpi kappaleen sykkivän pulssin ympärille. Agitato on sarjan osista profiiliitaan rajuin, täynnä rytmisesti iskevien melodiapyörteiden ja terävasärmäisten sointien voimaa. Sitä tasapainottaa hauraan alakuloinen Dolce. Seuraavina ovat sarjan laajin osa, intensiivisen tunnelman hallitsema Languido ja päätöksenä salaperäinen Misterioso.

Kimmo Korhonen

1 **Mirage**

Text: María Sabina (1894–1985)

I am a woman who flies.
I am the sacred eagle woman, [the mushroom] says;
I am the Lord eagle woman;
I am the lady who swims;
Because I can swim in the immense,
Because I can swim in all forms.
I am the shooting star woman,
I am the shooting star woman beneath the water,
I am the lady doll,
I am the sacred clown,
Because I can swim,
Because I can fly.

Publisher: Chester

Recordings: Järvenpää Hall 14.3.2011 (1, 6), Helsinki Music Centre 24-26.11.2011 (2–5, 7–16)

A 24-bit recording in DXD (Digital eXtreme Definition)

Produced in collaboration with the Finnish Broadcasting Company (YLE)

Executive Producer: Reijo Kiilunen

Recording Producer: Seppo Siirala

Recording Engineer: Enno Mäemets – Editroom Oy

Piano technician: Matti Kyllönen

© 2012 Ondine Oy, Helsinki

© 2012 Ondine Oy, Helsinki

Booklet Editor: Elke Albrecht

Photos: Nigel Dickson (Steven Dann), Irmeli Jung (Anssi Karttunen), Priska Ketterer (Kaija Saariaho),
Ida Pimenoff (Tuija Hakkila, Mikael Helasvuo), Babi Santander (Florent Jodelet), Heikki Tuuli (Pia Freund)

Design: Armand Alcazar

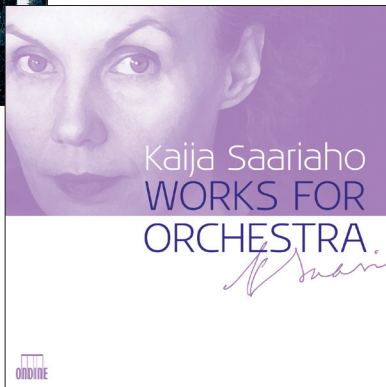
This recording was produced with support from the Finnish Performing Music Promotion Centre (ESEK)
and the Foundation for the Promotion of Finnish Music (LUSES).

Kaija Saariaho on Ondine:

ODE 1173-2
Gramophone 'Editor's Choice'
(December 2011)
Diapason d'Or (April 2012)

ODE 1113-2
4 CD collector's box

For full discography visit www.ondine.net